

Archief Philip Staal

זוות שיצאה ממחנה אושוויץ בידקנאו
of the Death March Victims from Auschwitz

* Weil Marc	* Grostkowski
200901	* Benet Albert
Szulc Aleksander	* 3231 A
Bronisz Stanisław	* 170421
* Kops Samuel	* Schelvis Ar
* Jungermann Mariusz	* 4270 A
* Szymankiewicz Berek	* 6743 A
5778 A	Pluta Jan
* Zurel Salomon	Lenczycki
* Gostinski Jojne	Kusmierc

May Their Memory Be Blessed

אחד מבכירי השב"ב בטקס:
מימין: המצבה החדשה עם
השמות. "לא רצינו אירוע
שייתן תחושה כאילו ישראל
כבשה את פולין"
צילומים: רונן ברגמן

חשיפת
ל"ג ימים"

לכל מספר יש שם

רק מעטים ידעו כי טקס גילוי המצבה שנערך בשבוע שעבר בכפר קטן בפולין, היה שיאו של מבצע חשאי של השב"כ. זה שנתיים עורכים בכירי השירות חקירה מסועפת בכל רחבי העולם. המטרה: לפענח מי הם עשרות היהודים האלמונים שנרצחו בצעדת המוות מאושוויץ והוטמנו בקבר האחים שבפאתי הכפר. הרמז היחיד לחוקרים, שנעזרו במומחי יד ושם, היה רשימת מספרים שקיעקעו הנאצים על ידיהם של הנספים. בצעד נדיר התיר השב"כ ל"ג ימים" ללוות את המשימה, עד לרגע המרגש בו המספרים הפכו לשמות

רונן ברגמן, פולין

דוד פסטל. לנכד יש קבר לומר על טבא "קדיש"

עמנואל פסטל ובעלה, דניאל סעדה. בשם הסב

בכירי השב"כ מאזינים לסיפורה של חנה וייס באושוויץ. "איך ייתכן שקבורים פה יהודים ואף אחד לא בודק מי הם?" צילומים: רונן ברגמן

המתפללים הקבועים בכנסיית קשיאוֹ'ניצה החלו להתאסף, כשעל פניהם תמיהה. במשך עשרות שנים הם נוהגים להיפגש פה בשעה שש בערב בדיוק, כדי להתפלל ולשמוע את דרשותיו של רומן לקסה, הכומר הנערץ שלהם. אלא שהיום ביקש מהם הכומר במיוחד להגיע דווקא בחמש, כדי לשמוע הודעה מיוחדת.

כמאה מתפללים, כולם קתולים אדוקים, הצטופפו בכנסייה שבכפר הקטן – הנמצא במרחק של כשעה וחצי נסיעה מקרקוב, פולין – כדי לשמוע מהי הבשורה של הכר מר לקסה. ואכן, בדיוק בחמש הוא נכנס, ומיד פתח בהסבר. "בשעה שש", הסביר הכומר, "נעדרך טקס מיוחד בבית הקברות בכפר, ליד המצבה עם המספרים. אנו עומדים לקבוע שם מצבה חדשה". רחש קל עבר בקהל. אין אחד בכפר שלא הכיר את הסיפור על "מצבת המספרים": קבר אחים מתקופת הנאצים, ללא שמות, ומעליו מצבה שעליה חרוטים המספרים שהיו חקוקים על ידיהם של עשרות הקורבנות. ואז הטיל הכומר הפתעה נוספת, והסביר מדוע התחייב לשמור על הדבר בסוד עד כה: מדובר בטקס שהאחרים לו הם בכירי השב"כ הישראלי.

בחמש וחצי, בגשם שוטף, יצאה שיירת המתפללים אל עבר בית הקברות. הם צעדו עטופים במעילי גשם כבדים ובשתיקה, מודעים למעמד בו הם עתידים להשתתף. באותה השעה בדיוק עשה אוטובוס תיירים את דרכו אל הכפר. באוטובוס ישבו משתתפי "הקורס הבינאגפי הבכיר" של השב"כ. שם אפרורי מעט, שמאחוריו מסתתר פורום ההדרכה היוקרתי והחשוב ביותר בארגון, שבו משתתפת צמרת הפיקוד הבאה של השירות.

בשעה שש בדיוק, על השנייה – בכל זאת מדובר במבצע של השב"כ – נפתחו דלתות האוטובוס, ובכירי השירות יצאו החוצה ונעמדו לצד תושבי קשיאוֹ'ניצה. הגשם פסק והטקס החל. אף אחד, לא תושבי הכפר הפולנים, לא המורות שבאו מהערים הסמוכות, לא בכירי השירות, לא נציגי שגרירות ישראל בוורשה, לא הכומר ואפילו לא העיתונאי, לא יכלו להישאר אדישים מול עוצמת המעמד. מהיום, לכל איש יש שם, והמספרים שהועתקו מהקעקועים שעל ידי הקורבנות שנשמנו בקבר האחים, הפכו לשמות שעל גבי המצבה, שעליה גם חקוק סמל "מגן ולא יראה", סמלו של השב"כ.

דוד פסטל, נכדו של דוד פסטל שנרצח ונקבר במקום הזה, אומר "תודה" לאנשי השב"כ על כך שסופסוף לסבו יש קבר מוזהב, ומקריא תפילה בשם צאצאי הקורבנות. יחד עימו שאר בני המשפחה, בהם אחותו עמנואל ובעלה, דניאל סעדה, המי שמש כדילומט בכיר בשגרירות ישראל בפריז. אחר כך אומרים גם "אל מלא רחמים" בפולנית. קשה להתעלם מהסמליות: בכירי השב"כ – כמעט כולם צאצאים לניצולי שואה בעצמם – חליפת המגן של מדינת ישראל, האחרים לוודא שלא עוד, ששואה שנייה לא תתגשש על העם היהודי, הם העומדים מאחורי מבצע איתור השמות והקמתה של המצבה החדשה.

טקס גילוי המצבה, שנערך ביום שלישי שעבר, הוא שיאו של פרויקט עליו טורחים זה שנתיים בכירי השב"כ, בשיתוף עם מומחי יד ושם. הפרויקט, שזכה בתוך הארץ גון לכינוי "מבצע קשיאוֹ'ניצה", הוא ודאי אחד המבצעים המרגשים והלא שגרתיים ביותר בהם עסק שירות הביטחון הכללי בכל שנותיו. בצעד נדיר, ולבקשת יד ושם, התיר ראש השב"כ, יובל דיסקין, לכתב "7 ימים" ללוות את המי שימה המיוחדת. הסיפור שמאחורי "מצבת המספרים" מקשיאוֹ'ניצה, והמבצע שניהלו בכירי השב"כ כדי להעניק שמות וזיכרון עד לנספחים – נחשף לראשונה.

המשימה:

"לתת להם פנים ושמות"

"מבצע קשיאוֹ'ניצה" החל לגמרי במקרה. במסגרת "הקורס הבינאגפי הבכיר" נהגו בכירי השב"כ במשך השנים לצאת לסידורים מקצועיים שונים בעולם. ב-2001 החליטו בשב"כ לרענן את הסידור, וחיששו יעד חדש. ליקי גנץ, שהיה בעבר איש אגף המבצעים של השב"כ וקצין הביטחון של הארגון, היה רעיון. לאחר פרישתו הפך גנץ, יחד עם עוד עשרה פורשים בכירים אחרים, למדריך סידורים בחנות ההשמדה מטעם יד ושם. גנץ הציע לשב"כ כי אנשי הקורס יגיעו לפולין, וישתלמו שם הן בנושאים הביטחוניים (אבטחת שגרירויות, נציגויות אל על וכו'), והן בנושאים השואה. הרעיון התקבל בהתלהבות והפך לסוג של מסורת. תוך כדי עבודתו בפולין נחשף גנץ למחקר של היסטוריון פולני בשם יאן דלוביץ, שחקר את צעדות המוות שיצאו מאושוויץ. במחקר צוין כי באחד הכפרים הקטנים על גבול מצעדי המוות קיימת מצבה ועליה המספרים שהיו חקוקים

על ידיהם של כמה עשרות קורבנות שנרצחו במקום. גנץ: "הסיפור הזה עורר בי צמרמורת, והחלטתי שאני חייב לברוק אותו. אני רוצה להגיע למצבה, אבל איפה זה, לעזאזל? אני פותח אטלס ורואה שיש בפולין לפחות שלושה כפרים הנקראים קשיאוֹ'ניצה. רק תשאול וחקירה מול מדריכים וחוקרים פולנים, מובילים לבסוף לנ"צ המדויקת, ממערב לאושוויץ, בנתיב אחת הצעדות. החלטתי ביני לבין עצמי שזה יהיה פרויקט שאני 'אלביש' על החברים שלי מהשירות".

אלא שהכפר ו"קבר המספרים" היו רחוקים ממסלול הסידורים הרגיל של אנשי השב"כ, וגנץ החליט להמתין להזדמנות. ב-2004 הגיעה שעת הכושר. "באותה שנה הטיסה לפולין הוקדמה משש בבוקר לחצות בשל בעיות טכניות. מפקד הקורס שאל אותי: 'מה נעשה? איך נהרוג שש שעות?' ואני אומר: 'אל תדאג, יש לי משהו מיוחד במחסנית'. נהרנו בפולין ונסענו בחושך מוחלט אל החור הזה, באמצע שום מקום. טועים וטועים שוב, ובסוף, לפנות בוקר, מצאנו את בית הקברות. הלכנו בשלג עד הברכיים בחושך מוחלט, וגילינו את קצה המצבה עם המספרים מבצבץ מעל לשלג. פתאום כולם מסביב החלו לחפור בשלג הקפוא, כדי לראות את כל המצבה, וכשהיא הייתה גלויה לגמרי, נעמדנו מולה וקראנו 'אל מלא רחמים' בהתרגשות גדולה".

מאז אותו לילה מכונן, הפך האתר לנקודת ביקור מחייבת ומרכזית בכל הסידורים של השב"כ בפולין. יום הביקור כולל במהלכו סידורים באושוויץ ובירקנאו, אחר כך נסיעה במקביל לנתיבי צעדת המוות, ומסתיים בכפר קשיאוֹ'ניצה, בטקס אזכרה.

לפני שנתיים, בטקס שלידי המצבה, עמדה חנה וייס, ניצולת שואה שמצטרפת לסידורי השב"כ, ושאלה: איך ייתכן שקבורים

פה יהודים, וכל מה שאנחנו יודעים עליהם זה מספר? מדוע אף אחד לא מרים את הכפפה ובודק מי הם? כשבכירי השב"כ חזרו לארץ מאותו סידור, היה להם ברור: הם יהיו אלו שיפתחו בחקירה מקיפה ויעניקו שמות למספרים שעל המצבה. נ', ראש מטה ההדרכה בשב"כ (המקבילה בדרגתה לראש אגף), משחזרת: "כמה מאלה שחזרו מאותו ביקור בפולין החליטו שצריך להרים את הכפפה הזו. הם, ביחד עם יקי, משכנעים אותנו, ואחר כך את ראש השירות, שזה צריך להיות פרויקט מרכזי של השב"כ, פרויקט הקושר אותו עם ההיסטוריה והמורשת, ביחד עם היכולת המבצעית. בסוף התקבלה ההחלטה ששירות הביטחון הכללי ייתן פנים ושמות לאלו שקבורים שם, שניקח כמשימה ארגונית לברר מי האנשים שמאחורי המספרים".

"מבצע קשיאוֹ'ניצה" יצא לדרך.

מצעד המוות:

"והשלגים בלעו גוויותיהם"

צעדות המוות הן הכינוי שניתן לאותן שיירות של אסירי מחנות, שהובלו בדרך כלל ברגל ובתנאים תת-אנושיים, תחת משמר כבד. עם התקרבות צבאות בעלות הברית החליט ראש האס.אס על פינוי המחנות בשטחי פולין והצעדת האסירים מערבה אל שטחי גרמניה.

לצורך החקירה, וכדי לקבל עדות ממקור ראשון על המצעד מאושוויץ והטבח בקשיאוֹ'ניצה, פגשו בכירי השב"כ ניצולים ואספי עדויות. אחת המרתקות שבהן הייתה עדותו של מי-

לכל מספר יש שם

ר', מפקד הקורס ו"מבצע קשיאוז'ניצה":
"אם הצלחתי לגרום להם להציג בפני עצמם, כשהאצבע ממש על ההדק, את השאלות של מה זה אומר על המוסר שלי, ומה המבצע הזה אומר על הנפש שלי, הרווחתי את שכרי ביושר"

יום לאחר הטבח מגיעים למקום הכומר פאבל ריש וכמה תושבים ומחליטים לקבור את הגופות. בכתב יד, על גבי נייר צהוב, הם מעתיקים את המספרים המקועקעים על ידי הקורבנות, ומקימים את "מצבת המספרים"

הכומר רומן לקסה; משמאל: הנייר המקורי עליו נכתבו מספרי הנספים

כאל גולדמן (גלעד), שהצליח לשרוד את התופת והפך לימים לאחד מאנשי לשכה 06, שעסקה בחקירה ובהעמדה לדין של אייכמן. בתיאור רהוט וקולח, הצליח גולדמן לרגש את בכירי השב"כ, אנשים שראו דבר או שניים בחייהם. "זה ממש כבוד בשבילי להופיע בפניכם", פתח גולדמן את עדותו. "כששמעתי שאני עתיד להופיע כאן, לשנייה הבזיק לי שאני מופיע בפני איזה אואיס של המדבר מסביבי, ותסלחו לי אם אני מגזים". ואז גולדמן מתחיל לספר: כיצד הגיע לאושוויץ, איך שיקר לגבי גילו ומקצועו כדי לשרוד את הסלקציה, ואיך גילה כי הוריו ואחותו בת ה־10 הלכו לתאי הגזים. אחר כך החל לספר על מצעד המוות. "ב־15 בינואר '45 לא יצאנו לעבודה. אז כבר נשמע הר כבד של תותחים, והבנו שהתחילה המתקפה הסובייטית מקרוב לכיוון שלנו. כל אחד מאיתנו ידע היטב שלא נישאר במחנה, אבל מה יעשו איתנו? אף אחד לא ידע. או שיובילו אותנו למוות בתאי הגז, או שיוציאו אותנו לתוך גרמניה.

"ב־18 בחורש, בצהריים, נשמע הגונג במחנה. יצאנו למסדר. חילקו לנו שמיכות, מנת לחם וסבון קטן. את הסבון הזה אני שומר עד היום בבית. העמידו אותנו בחמישיות, בקבוצות של אלף. לפנות ערב פתחו את השער והתחילו להוציא אותנו החוצה. התחלנו ללכת. היה שלג. זה היה ינואר. היה קר מאוד. הלכנו במשך כל הלילה. בדיעבד אני יודע שהלכנו 65 קילומטר בקור המקפיא. במשך כל הדרך, מי שהלך הצדה, ניגשו אליו אנשי אס.אס, ירו בו והשאירו אותו בשורת. פשוט גילגלו אותו מהכביש.

"בחמישייה שלנו החזקנו אחד את השני מתחת לבית השחי. מי שנחלש ואמר 'אני כבר לא יכול', לקחנו אותו לאמצע, החזקנו אותו, הוא התעלה וישן. ככה, בצורה כזו

היינו מתחלפים מפעם לפעם".

כאלף אסירים נאספו באותו בוקר של ה־18 בינואר ממחנות אושוויץ בירקנאו (לצד המחנות המרכזיים כלל קומפלקס אושוויץ יותר מ־40 מחנות משנה, כולם מחנות לעבודות כפייה). מאוחר יותר צורפו לקבוצה זו אסירים נוספים ממחנות המשנה. בסך הכל החלו הנאצים להצמיד 2,500 אסירים מערבה. תוך כדי הצעדה מבצעים אנשי האס.אס רציחות כל העת. גולדמן המשיך ותיאר לבכירי השב"כ את מה שאירע בימים שאחר כך: כיצד רחסו אותם אנשי האס.אס לקרונות פחם והחלו לירות פנימה, על האסירים שקפאו למוות בעמידה תוך כדי הנסיעה, ואיך עמדו כשראוי שיהם כלפי מעלה ופיהם פתוח, בתקווה שמעט שלג שהפך שיר ירווה את צימאונם. בבוקר שלמחרת הורדו מהקרונות והמשיכו, בקור של מינוס 20 מעלות, את הצעידה.

יחד עם גולדמן צעד גם רב יודקובסקי, שלימים יהפוך לעורך "דיעות אחרונות". הצעדה הובילה אותו לבסוף למחנה בוכנוואלד שבגרמניה, שם ניצל. גם יחיאל דינור־פיינר, הידוע יותר בשמו הספרותי ק. צטניק, נמצא באותה צעדת מוות.

בספרו "סלמנדרה" מתאר ק. צטניק את הצעדה ההיא: "ברבבותיהם, מכל המחנות המסונפים לאושוויץ, בלא פוגה ומנוח, נגררו ההמונים יום ולילה, לילה ויום. אלא שהדרכים נחסמו בנחשולים הצבא האדום. והגרמנים, שומרי הצועדים, שחיפשו לעצמם מפלט מן המצור, זרעו את הדרכים בירויהם. ירקו אש מקלעים בנחשולים, והשלגים בלעו את שלדי גוויותיהם".

ב־22 בינואר מגיעים הצועדים לאזור עיירה בשם מליני, בפאתי יער גדול. אנשי האס.אס החליטו שזה הזמן להיפטר מחלק מהאסירים, ומביימים התקפה של הפרטיזנים, שביחסותה הם מתחילים לטבוח באסירים. זמן קצר קודם לכן מצליח גולדמן לברוח. הוא מוצא מקלט בבית אחר התושבים הפולנים המקומיים, שמציל את חייו, ולימים יוכר כחסיד אומות העולם. גולדמן זוכר היטב את יריות הטבח ששמע כשהתחבא. הטבח מתרחש במרחק שניים וחצי קילומטרים מקשיאוז'ניצה, ועם סיומו ממשיכה הצעדה ויוצאת מהאזור. עשרות גופות נותרות מוטלות מאחור.

יום לאחר הטבח הגיע למקום פאבל ריש, הכומר המקומי של הכפר הסמוך לקשיאוז'ניצה. הוא מחליט לעשות מעשה ולהעניק לנרצחים כבוד אחרון. ביחד עם קברן הכפר ותור שבים נוספים הם אוספים את הגופות, וחופרים בבית הקברות המקומי קבר אחים גדול. בכתב יד, על גבי נייר צהוב, הם מעתיקים את המספרים המקועקעים שעל ידיהם של הקורבנות. מעל לקבר הם קובעים מצבה ועליה המספרים. במהלך השנים מתייחסים תושבי הכפר בכבוד לקבר, וב־1965, כשפולין כבר תחת השלטון הקומוניסטי, הם מקימים מעל לקבר מצבת שיש חדשה, שגם עליה נחרטו המספרים. "מצבת המספרים" הייתה העדות היחידה לקיומו של קבר האחים. עד שהשב"כ נכנס לתמונה.

החקירה:

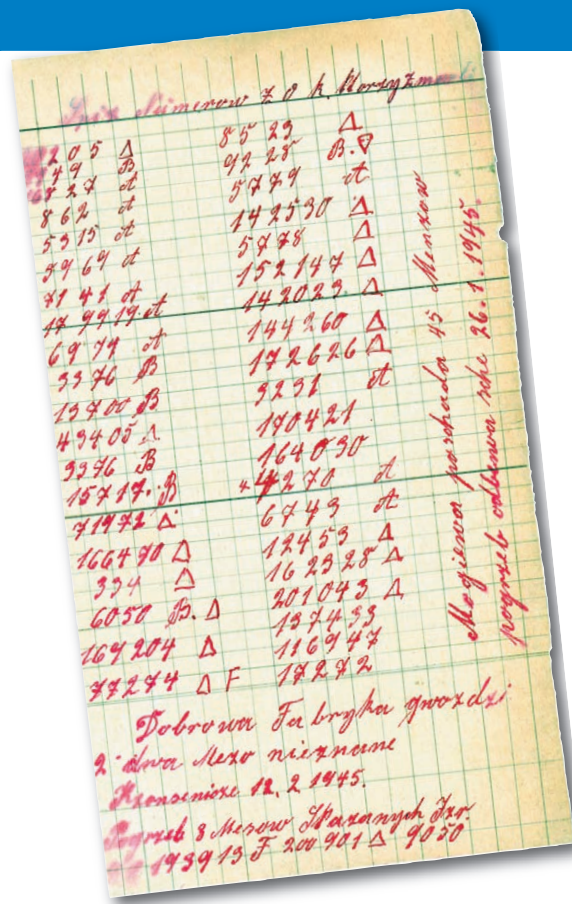
בעקבות הטרינספורט של אנה

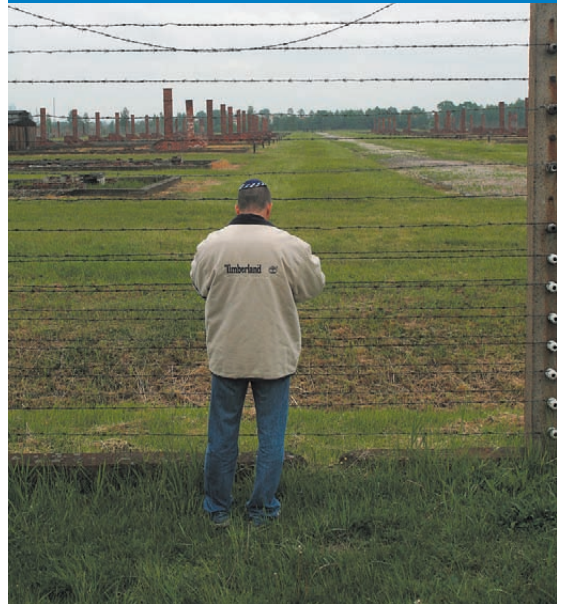
כשהתקבלה בשב"כ ההחלטה לצאת לחקירת "קבר המספרים" יצר השירות קשר עם אנשי יד ושם, שנענו מיד לאתגר. לצורך המבצע הוקם צוות מיוחד, שכלל כמה מבכירי השב"כ ומומחים מיד ושם, בראשותה של מנהלת מח' לקת ההדרכה, נעמה גליל. האתגר היה עצום: "זהות

מאחורי המספרים

הפרויקט המשותף של השב"כ ויד ושם מבוסס על מחקרים רבים שניהל צוות רחב בראשות החוקרת וראש מחלקת ההדרכה של המוסד, נעמה גליל. במסגרת התחקיר נעשה שימוש במאגרי המידע הממוחשבים של יד ושם: ארכיון התצלומים, מאגר שמות הנספים, ארכיון חסידים ואמות העולם וכן חומריים חדשים שהגיעו ליד ושם בקיץ האחרון מארכיון הצלב האדום בגרמניה.

תערוכה מקוונת על חייהם ומותם של הקורבנות מ"קבר המספרים", המבוססת על החקירה שנחשפת בכתבה, תוצג מיום ראשון באתרי האינטרנט של יד ושם (www.yadvashem.org) ושל השב"כ (www.shabak.gov.il), תערוכה נרחבת על צעדת המוות של הגברים מוצגת במוזיאון החדש לתולדות השואה ביד ושם.

איש השב"כ לשעבר, יקי גנץ: "הלכנו בשלג עד הברכים בחושך מוחלט, וגילינו את קצה המצבה עם המספרים. פינינו את השלג בידיים וקראנו 'אל מלא רחמים' בהתרגשות גדולה"

מיקי גולדמן, ניצול צעדת המוות, העיד לפני בכירי השב"כ: "היה שלג וקר מאוד. מי שהלך הצדה, ניגשו אליו אנשי אס.אס, ירו בו והשאירו אותו בשוחות. פשוט גילגלו אותו מהכביש"

הטמונים בקבר מעולם לא נחקרה, מסבירה גליל, "ומאושוויץ יצאו כמה צעדות מוות לקראת סיום המלחמה. בנוסף לכך, אין תחקיר על יהודי שנו לך בפולין כתחקיר על יהודי שמגיע מהולנד או מצרפת. יהודים שנולדו במדינות מערב אירופה רשומים באופן מדויק ברשימות טרנספורטים הנמצאות בידינו. בפולין המצב שונה לחלוטין, שם חסר לנו הרבה מאוד מידע". לחוקרים גם לא היה תיעוד מצולם. ככל הידוע, אין ציי לומים של צעדת המוות הספציפית שנחקרה ולא של הטבח בקשיאוו'ניצה. בניגוד להפרות בוטות של הוראות ביטחון השדה של האס.אס על ידי כמה מאנשיו, שצילמו לאוסף הפרטי שלהם תמונות מחיי היום-יום באושוויץ, דבר דומה לא התרחש בצעדת המוות. אנשי האס.אס, שהפכו נמלי-טים בעצמם, כנראה לא היו פנויים לעסוק בעניין. התייעוד הוויזואלי היחיד מהאירוע הוא ציורים של אלפרד גליק, אסיר בירקנאו שתיעד ברישום את צעדות המוות. למרות זאת, הציבו החוקרים רף גבוה. "ביקשנו לא רק לגלות את שמות הנספים", אומרת גליל, "אלא גם את סיפור חייהם: איך הגיעו לאושוויץ, מאילו מקומות באירופה, ועד כמה הייתה האוכלוסייה המקומית הפול-נית מוכנה לסייע לבריהיה ולהסתירה של יהודים". כשבידם רק רשימת המספרים שחקקה על המצבה יצאו בכירי השב"כ ומומחי יד ושם לדרך. המסע הארוך הוביל אותם לארכיונים שונים ברחבי העולם, ובראשם מאגרי המידע הנמצאים ברשות הזיכרון בירושלים ואר-כיון אושוויץ. ביקור בארכיון אושוויץ ושיחה עם מנהלו, וויצ'ך פלוסה, מבהירים עד כמה קשה היה לאתר את השמות ולהצליב אותם עם המספרים: מאות אלפי הש-מות והמספרים מאוחסנים בכרטיסיות במגירות ארוכות (הרישומים עדיין לא ממוחשבים), חלקם עדיין בשיטת

הקיטלוג של הנאצים. לחלק מהמספרים יש שמות. לגבי אחרים ידוע רק באיזה טרנספורט היו, ומכך ניתן לה-סיק כי מדובר ביהודים. בחלק מהמקרים הוצלב המידע עם מאגרים אחרים, וההצלבה הולידה בינתיים ממצאים חלקיים. נעמה גליל: "התחקיר עדיין לא הושלם. אני אופטימית כי גם לגבי המספרים בהם לא איתרנו את השמות, נצליח בסופו של דבר לפענח את התעלומה". שעות על גבי שעות, ימים על גבי ימים, הצוות סרק את הררי המסמכים, והחל להרכיב פריט מידע לפריט אחר, עד שהתמונה החלה להתבהר וחיים שלמים החלו להירקם. כך, למשל, התברר כי מאחורי מספר B 9228 מסתתר השם סמואל קופס. החקירה העלתה עד כה את הפרטים הבאים: הוא נולד ביולי 1916 באמסטרדם. ב-20 בספטמבר 1942 היה קופס על סף סיום לימודי רפואה ועבר בבית היתומים היהודי לבנים בעיר. הוא נאסר, ואחרי שהות קצרה במחנה מעבר נשלח לאושוויץ בגין חברות במחתרת. יחד עם קופס באותו טרנספורט היו עוד 1,018 יהודים. 549 מהם נרצחו מיד עם הגעתם לאושוויץ בתאי הגזים. מכל משפחתו של סמואל איש לא נותר בחיים. הוריו נרצחו באושוויץ ואחיו הצעיר, בן ה-22, נספה במחנה עבודה. בטרנספורט שבו שולח קופס הגיעו לאושוויץ גם אנה פרנק, אביה אוטו, אמה אדית ואחותה מרגוט. היחיד ששרד, כידוע, היה האב אוטו. במקרים רבים ניסו החוקרים להצליב עדויות ונתונים מכמה מקורות, כדי לקבל תמונה מלאה יותר. כך, למשל, במאגר העצום של ארכיון יד ושם, הכולל כ-75 מיליון מסמכים, נמצאה גם עדותו של ניצול צעדת המוות, זנק מאור, המתאר את הטבח: "כשהשיירה התקרבה ליער, שני אנשי אס.אס זרקו רימונים בתור צחוק, ואז החלו מלווי השיירות לצעוק 'פרטיזנים!' ולירות באסירים. זה

נמשך כחמש דקות. כל השדה היה מכוסה בהרוגים ופ-צועים וכיניהם היה גם יונה גוסטינסקי". ואכן, התחקיר העלה כי מאחורי מספר 142023 החקוק על המצבה, נמצא שמו של יונה גוסטינסקי, שנולד ב-1917 בעיירה קטנה ליד לודו' למשפחה מסורתית ברוכת ילדים. הוריו, אליהו וקיילה, היו בעלי מאפייה, אחת מחמש המא-פיות שהיו בבעלות יהודית בעיירה. לאליהו וקיילה נולדו כמה ילדים, כולם נספו בשואה. גוסטינסקי היה האחרון שהתחתן בגטו ואף נולד לו ילד קטן, שלא שרד. ב-1941 נשלח גוסטינסקי מהגטו למחנה לעבודת כפייה קוסטרין שבאזור פוזנן, ומשם נשלח ב-1943 לאושוויץ ועבר את הסלקציה. כל החודשים הללו הוא שרד, עד הטבח ההוא. הפרטים הלכו והתרבו, וחקירת השב"כ גילתה יותר ויותר שמות וסיפורי חיים. סיפורים כמו של דוד פסטל, שעל ידו היה חקוק המספר 43405, ושנכדו ובני משפחה נוספים נכחו בטקס לפני שבוע. פסטל היה אחד מהאסירים היהודים שהצליחו לשרוד באושוויץ את התקופה הארוך-כה ביותר, ובין השאר הגן וסייע ליהודים יחד עם לודוויג וורל, חסיד אומות העולם הגרמני, שסייע להציל יהודים במחנה, בהם רופאים רבים שדאג להעסיק. וורל ניצל מצ-עדת המוות, ובמשך שנים נאבק כדי שמרצחו של פסטל יועמד לדין, אך לא הצליח בכך. פסטל הנכד סיפר לאחר הטקס: "אני זוכר בתור ילד בפרין, שמדי פעם היו מגיעים אנשים ומבקשים לפגוש את הבן של דוד פסטל, כלומר את אבא שלי, כדי להגיד לו איזה דברים נפלאים וורל והוא עשו כדי להציל אנשים במלחמה". התחקיר איתר גם את שמותיהם של חמישה אסירים פול-נים לא יהודים, בהם איש התיאטרון ולריאן לנצ'צקי, שנשא את המספר 12453. הוא הגיע בטרנספורט מיוחד באפריל 1941, שיצא מכלא פאוויאק בוורשה, ובו כאלף אסירים. טר-נספורט זה כלל שחקנים ובמאים מתיאטראות וורשה, אשר נאסרו כפעולת תגמול על כך שב-7 במאס 1941 נורה שחקן הקולנוע והתיאטרון איגו סים, פולני ממוצא אוסטרי, ששיתף פעולה עם הנאצים, היה סוכן של הגסטאפו וחוסל בידי המח-תרת הפולנית. אגב, זהו הכלא שבו נאסר גם יאנוש קורצ'אק, לאחר שסירב לענות את סרט הזיהוי היהודי. ר', מפקד הקורס ו"מבצע קשיאוו'ניצה": "העיסוק בפרויקט, בתחקיר, בלוגי-סטיקה המסובכת שדרש המבצע הזה, עשה לחניכי הקורס בעצם פרטנוליזציה של השואה. כל הזמן מדברים על שישה מיליון ופתאום, הנה הסיפור של דוד פסטל, והנה הנכד שלו הקרוי על שמו והנכדה הנשואה לדיפלומט ישראלי, והנה הנגנים והכל פתאום מקבל צורה קרובה ומוחשית מאוד". עד כה, מבין 43 המספרים החקוקים על המצבה, זיהתה החקירה 24 איש, 18 מתוכם יהודים.

הטקס:

"אנחנו לא מכוונות מלחמה"

כשיותר ויותר שמות החלו להצטבר, החלו אנשי השב"כ ומומחי יד ושם לקדם גם את שלב ההנצחה. ר', מפקד הקורס הבכיר וסגן מפקד "מגן", בית הספר

ראש השב"כ: "דווקא משום הכוח הרב שבידינו"

"עלינו לעסוק בשימור זיכרון השואה משום שאנו בשירות הביטחון הכללי, יודעים עד כמה הולכות ומ-תגברות הקריאות המערערות על מהותה של מדינת ישראל ועל צביונה היהודי. אתם פה בקשיאוו'ניצה, על מנת להמשיך ולזכור את הקשר הסיבתי העמוק, שבין המאורעות ההיסטוריים שקדמו להקמת המ-דינה לבין מהותה של מדינת ישראל היהודית והרמוקרטיה. על כולנו חלה האחריות הכבדה להנחיל את הזיכרון הזה ואת הקשר הזה גם לדורות הבאים. "דווקא משום הכוח הרב שבידינו, למרות האתגרים המורכבים עימם אנו מתמודדים, ועל אף איומי הטרור המתעצמים, חלה עלינו החובה לבחון כל העת את עשייתנו בחינה אתית מוסרית, עמוקה ונוקבת".

דיסקין. "אחריות כבדה"

ה', ראש בית הספר הגבוה לניהול ופיקוד, הק-ריא בטקס דברים בשמו של ראש השירות, יובל די-סקין: "מדוע אתם, עובדי שירות הביטחון הכללי של מדינת ישראל, משתתפים בפרויקט זה? אתם כאן משום שמזים זה הוא חלק מהאתגר האדיר של שימור זיכרון השואה ולא פחות חשוב מכך – שימור תודעת השואה. עלינו, כיהודים, כישראלים וכעובדי שירות הביטחון הכללי, לעשות זאת משום שנקודת המבט על מאורעות היסטוריים הולכת ומשתנה במרוצת השנים בשל התפתחותם של אינטרסים פו-ליטיים, לאומיים וגישות אקדמיות מחקריות דוגמת הפוסט מודרניזם, הרביזיוניזם והרליטיביזם.

בסיום הטקס נשלפות
מזוודות, וחניכי הקורס
הסתערו בכלי עבודה
שלופים. מתברר כי אגף
הטכנולוגיות בשירות המציא
מתקן מיוחד לנרות הזיכרון,
שהרוח לא תוכל לכבות

לאורך ימים סרקו החוקרים את
הררי המסמכים, והחלו להרכיב
את פריטי המידע. כך, למשל,
התברר כי מאחורי מספר
9228 B מסתתר השם סמואל
קופס, שהגיע לאושוויץ עם
אנה פרנק ומשפחתה

הגבוה לניהול ופיקוד של השב"כ: "פנינו לכומר של הכפר וביקשנו אישור להקים מצבה נוספת. הוא הסכים בשמחה, אבל אנחנו, עד הרגע האחרון, ממש עד שהוא הסיר את הלוט מעל המצבה, חששנו וחשדנו. בכל זאת, מדובר בכומר פולני, ובטח יש פה איזה קונספירציה. אבל הכל היו חשדות שווא".

יקי גנץ: "הייתי בטוח שיהיו קשיים בלתי רגילים בארגון הטקס. שאלתי את הכומר אם אכפת לו שנעשה דבר כזה, שנניח מצבה עם מגן דוד וסמל השב"כ בבית הקברות הנוצרי, ועוד עם כיתוב בעברית. אמרתי שזה עלול להרגיז אנשים בכפר. והוא, להפתעתי, אמר שהמ"צ בריק הפוך ושהוא שמח מאוד על היוזמה".

הכומר, רומן לקסה, מספר כי שותפי הסוד שלו, ובהם סתת המצבות המקומי – שקיבל מאנשי השב"כ ויד ושם

ואלה שמות

עד כה, החוקרים הצליחו
לזהות 24 נספים בקבר האחים

יהודים:

43405	דוד פסטל, צרפת
116947	נורברט פרוינדליך, גרמניה
8229 B	סמואל קופס, הולנד
5135 A	דוד אורבך, צרפת
919971 A	סמואל הורביץ, הולנד
142023	יונה גוסטינסקי, פולין
137433	יעקב צימרמן, פולין
9495 B	יינו גאבור, הונגריה
164030	אהרון סחלוויש, הולנד
172626	אברהם באנט, צרפת
152147	סלומון זורל, הולנד
319371 F	מרק וייל, צרפת
0506 B	בלה פולגר, הונגריה
9695 A	דוד האוזר, הונגריה
144260	יעקב גרוסטקובסקי, פולין
6733 B	יואל טינטפולדור, פולין
9775 A	מריש יונגרמן, הונגריה
142530	ברק שימנקייביץ, פולין

נוצרים:

12453	ולריאן לנציצקי, פולין
17272	יאן פלוטה, פולין
8523	סטניסלאב ברוניש, פולין
166470	דנילו פרלוגה, יוגוסלביה
9050	אליכסנדר שוין, פולין
162328	אדוארד קושמיירצקי, פולין

החדשות הניצבות משני צדי הישנה: על גבי האחת נחקק סיפור האירוע; על השנייה מצוינים לראשונה שמותיהם של הנספים שזוהו בקבר האחים. המעמד חזק, מרגש מאוד, אבל גם צנוע. "חניכי השב"כ לא יעטפו עצמם ברגל ולא ירצו איתו ברחבי המחנה", מסביר מפקד הקורס ר'. "טקס צנוע וקצר. אני לא צריך קטעי קריאה אינסופיים, או 45 דקות של ליבוי יצרים. גורמים אחרים עושים כאן מצעדים תוך הרמת טקסים אדירי היקף ומתן תחושה כאילו ישראל כבשה את פולין. נדמה לי שהטקסים הללו עשויים לבלבל ולגרום לחשוב שהאויב הוא העם הפולני".

בסיום הטקס נשלפות מאי שם כמה מזוודות גדולות, וחלק מחניכי הקורס מסתערים בכלי עבודה שלופים ובמיומנות של מקצוענים על המצבה החדשה. מתברר כי אגף הטכנולוגיות בשירות המציא מתקן מיוחד, שבנוי כך שהרוח העזה הנושבת בבית הקברות לא תוכל לכבות את נרות הזיכרון שבתוכו. סמל השב"כ וחלק מהמנון המדינה יצוקים על התיבה, המוצמדת בתוך שניות לא נדרטה. תם מבצע קשיאון'ניצה.

בכירי השב"כ, מי שבעתיד הקרוב יהפכו לאנשי המ"פתח של הארגון, עולים בשקט בחזרה לאוטובוסים. רק כשהם מתרחקים מעט, מישו מתחיל למלמל את מילות "שיר למעלות" (מזמור מתהילים, בביצוע להקת שבע), ולפתע כולם מצטרפים אליו בקול גדול. וזו התמונה: בדרך חזרה מגיא ההריגה, אוטובוס מלא באנשי שב"כ ישראלים, שכולם שרים: "מאי'ן יבוא עוזי / עוזי מעם השם / עושה שמיים וארץ / אל ייתן למוט רגליך / אל ינום שומרך". בערב, במלון בקרקוב, אני מציג למפקדי הקורס את שאלת פרקליט השטן: האם אין בחינוך לחמלה, להטלת ספק, לליברליות ולערכיות משום בומרנג שעלול לחזק וזר בהחלשת הסכין שהחניכים ובכירים בשב"כ צריכים להחזיק בין השניים. הרי ברור, אני מוסיף בהתרה, שהשב"כ הוא ארגון מבצעי שבסופו של יום צריך להרוג טרוריסטים רעים. "אני מודה כי התחבטנו רבות בשאלה הזו", עונה ה', מפקד בית הספר "מגן". "המסקנה הסופית הייתה שהשב"כ הוא ארגון משימתי ממילא, ואם כבר, אז דווקא כן לדון בשאלות, להעלות דילמות, זה מה שחסר".

ר', מפקד הקורס ו"מבצע קשיאון'ניצה": "השב"כ הוא גוף העוסק כל העת בהטמעה של מורשת ישראל, ציונות ובחינה נמשכת של דילמות מוסריות ואתיות לעובדיו. אין ספק שבכירי השב"כ, כמו כל אנשיו, יודעים שצריך להסתכל על העולם גם דרך הכוונת והקנה, וימשיכו לעשות זאת. אבל בית הספר שלנו לא מייצר מכוונות מלחמה, ואם הצלחתי בפרויקט הזה לגרום להם להציג בפני עצמם, כשהאצבע ממש על ההדק, את השאלות של מה זה אומר על המוסר שלי, ומה המבצע הזה אומר על הנפש שלי, הרווחתי את שכרי ביושר. אנחנו ארגון עם הרבה סימני קריאה וצריך להעלות את התהיות כל פעם מחדש".

ronen-be@yedioth.co.il

את הרישומים המדויקים של המצבה שעוצבה בידי המ"פיקה של המוזיאון, אורית הול – כינו את הטקס בשם "היום הגדול". "אני בכפר מ-1973", אומר לקסה, "ובאתי במקום הכומר שהחליף את הכומר הצדיק שקבר את הנ"רצחים. כשהגעתי לכפר יצא לי לשוחח עם אחד העדים שסייע בזמנו, בהיותו נער צעיר, לחפור את בור הקבורה. הוא סיפר כיצד העמיסו את הגופות של המסכנים על עגלות, והובילו אותן לבית הקברות.

"כשאנשי השב"כ שאלו אותי אם הצבת מגן דוד בבית הקברות עלולה להרגיז, עניתי שבשום אופן לא. אני מודע לתרמית הקיימת בישראל, כאילו הפולנים הם עם אנטישמי שסייע לנאצים בהשמדת היהודים, אבל התרמית הזו משקפת רק חלק מהתמונה. היו רבים אחרים, למשל הכומר שקדם לי בתפקיד, והמשפחות מהכפר שהוכרו כחסידות אומות העולם. אמרתי לשב"כ שתהיה זו גאוה לכפר שלנו וגאוה אישית לי, אם יקימו כאן את המצבה החדשה עם השמות".

ביום ראשון שעבר נחתו בכירי השב"כ בפולין וערכו שורת סיורים, חלקם מקצועיים וחלקם סיורי מורשת. ואז הגיע יום שלישי או, כפי שהכומר ושותפי הסוד שלו כינו אותו, "היום הגדול".

היום החל במסע לבירקנאו. גם הפעם הגיעה חנה וייס וסיפרה בגילוי לב על קורותיה במחנה. בביתן השמות באושוויץ החלו כמה מהבכירים להקריא את שמות בני משפחתם אשר נספו בשואה, כשהבריהם לנשק אומרים עליהם "יוכור". יש בקבוצה הזו שלושה שהם בני הדור השני: ר', מפקד הקורס, בנו של לוחם בפרטיזנים, שהקריא רשימה ארוכה מאוד; אחד החניכים, שבשל התרגשות רבה פשוט לא הצליח לבטא את השמות; ואני, שביקשתי מכולם להגיד "יוכור" לזכרו של הסב האבוד, שגיליתי לפני כשנה שהיה לי.

בצריף בו ישנה חנה וייס עם עוד אלף אסירות קיימו אנשי השב"כ טקס צנוע לזכר הנספים. בסיומו אמרה וייס כמה דברים על הלקח שלה מאושוויץ. הטקס הסתיים, על פי בקשתה, בגרסה העברית לשיר "החיים יפים" מתוך הסרט, בביצועה של אחינועם ניני. נדמה כי אפילו מי ששמרו לעצמם את הדמעות במוזיאון ובין גדרות התיל, לא יכלו לעמוד מול האשה הזו, שכל כך הרבה עוצמה אצורה בגופה הקטן והצנום, ושאחרי הכל בחרה להשמיע דווקא את השיר האופטימי הזה.

מבירקנאו עושה האוטובוס את דרכו לקשיאון'ניצה. בדרך מוקרן הסרט "קאפו", ובאוטובוס מתחיל ויכוח ער בנושא. חנה וייס מזהירה את אנשי השב"כ שלא ימהרו לשפוט את אלו שסייעו לנאצים במלאכתם. השעה שש בערב ואנחנו מגיעים לכפר. התושבים, שאך לפני דקות ספורות סיפר להם הכומר לקסה בפעם הראשונה את הסוד, כבר ממתינים לצד קבר האחים. הטקס מתחיל ומעורבות בו תפילות בעברית ובפולנית. דבריו של דוד פסטל בשם משפחתו, "אל מלא רחמים" בפני לבית, נאומו של הכומר והסרת הלוט מעל שתי המצבות

מספקת, זה לא מה
לידיעתך, אשק
ולא "עיריה". כ
מקנין "העיריה"
שלנו.

6. שלחול

בעקבות הא
במוסף "7 ימים"
לא מעט גברים
ומשונים:
גבר נשי סבב
שבת ורצה שא
שלוש פעמים ה
פעיל וכישר על
26 שמאר חלם
אורגיות מסע
לנשים מביטות
שרוצה שאקפ
אחר שלא יסל
דומיננטית כפ
ועוד ועוד שא
נא לשלוח קר
תודה תכרי

7. הלווא

בבקבות פחה של
צ'מעי, אני לא
זוגיות שלך, אלא
שאני מאחלת לעצ
הלוואי עוד בגלגל
זה שסקס עם הב
בסופו של דבר, זה
ארמות. תרגיש
פשוט האמיצה ה
שחור על גבי עינת
גברת, מה את
מה בין הסקס וה
ביג לסקסית והיא
זוגיות???

הזוגיות הבטנית
אחד כזה שלא רק
בפניות העזות שלך
ומעצים אותך בסק
ורואה טוב סב
קטנה באמת ומס
איפה סצור. הלח
הפיס. הערש
מעגל ומחצה לו כל
הבטניות
החיי הנפשי

8. צוחקת

בעקבות פחה של
אני סראת חסית
פסיס היה בר סה
לי לפתח את סוף
על כל אמת פחה

אני לא מחזיק מהאנגלים. הנקמה הכי טובה של בעלך
תהיה שבעזרת השם הוא יהיה מאמן נבחרת אנגליה
וייקח איתם את אליפות העולם. מגיע לו ובגדול"

הקורא איציק ברוך מפרגן לצופית גרנט

5. חיה ותוססת

בעקבות "עיר עם הפסקה", 30.5.08

יגאל סרנה, באת לרחם על תושבי
אשקלון? לעורר דמורליזציה? אולי גם
וגם?
ציטטת מרואיין שמדבר על "מאה
ועשרים אלף נפגעי חרדה בעיר". שטויות,
תאונות דרכים מסוכנות וקסלניות הרבה
יותר.

סתם על גול'ן מתמוטט - אז אף
סאן מגרשים למכירה הכתובים עליהם
סתם ספריים לצאת חסית - אז
אף מה שכלל נסע פעלית תוססת
סתם על גול'ן מתמוטט

4. אל תתלוננו

בעקבות "עולה להתקפה", 30.5.08

החלומות המתוקים שהיו בלבכם יישארו
חוקים לנצח, אבק הכוכבים והוזהר חלף עבר
לו. אכזרי וקשה עולם הכדורגל. היום אתה פה
על תהילת עולם, למחרת - נפילה כואבת.
רומן אברמוביץ', הבוס הכליכול של
צ'לסי, לא חייב כלום לאף אחד. בכספו
האגדי הוא יכול לקבוע גורלות. וזה
בחרתו החלטתו לסאן או לכאן.
אין לו. צופית היקרה, מה לחלץ על
הבן על הצב של אברהם. כל בר דעת
עלם להגיע לכאן

1. מצבה לגיבור

בעקבות "לכל מספר יש שם", 30.5.08

רונן ברגמן הנכבד, הכתבה שלך ריגשה
אותי.

יש לי נתונים שיכולים להשלים
את התמונה של סמואל קופס. נולדתי
באמסטרדם ביוני 1941. מכל המשפחה רק
אחי ואני שרדנו את השואה. בשלוש השנים
האחרונות של המלחמה התחנכנו בבית
ילדים נוצרי בהולנד. לאחר המלחמה גדלתי
בבתי יתומים יהודיים שונים בהולנד.

סמואל קופס (מספר B9228 בכתבה
ובהתאם לרשימה B8229) היה מטופל
בבית היתומים היהודי באמסטרדם,
התחיל ללמוד רפואה בשנת 1936 על
חשבון בית היתומים והמשיך לגור בו.
במשך הזמן הוא הפך ממטופל למטפל
באותו בית יתומים.

ב-5 במארס 1943 הגיעה משטרת
הולנד עם הוראות מהנאצים לקחת
רק את הילדים, כלומר העובדים היו
חופשיים ללכת. שלושה עובדים - מנהל
בית היתומים ס' המבורג, סגנו א"ר בינג
והעובד סמואל קופס - החליטו שהם
נשארים ונוסעים יחד עם הילדים. כ-
100 ילדים ושלוש הצדיקים נסעו דרך
ווסטרבורק לפולין, ולא חזרו.

הודות לכתבה שלך יודע אני לגיבור
סמואל קופס יש מצבה.

פיליפ סטאל, פדרס חנה

2. דרך אל-מוות

בעקבות "לכל מספר יש שם", 30.5.08

שמי זנק מאור, ורונן ברגמן הזכיר
אותי בכתבתו המרגשת. הייתי בצעדת
המוות מאושוויץ, עברתי את כל הסבל עד
10.5.1945 (יומיים לאחר סוף המלחמה)
ואז השתחררתי לאחר שש שנים בגטאות
ובמחנות ריכוז.

אני יליד פולין. את אשר קרה לי כתבתי
בספרי "דרך אל-מוות" (הוצאת ספריית
הפועלים 1947). כמו כן הוצאתי אלבום
צילומי הקשרים בשואה, וביניהם ציורים
על צעדת המוות.

ההיסטוריון הפולני יאן רלוביץ, שגם
הוא חסר בסתם, הוא חברי הטוב. יחד
עבדנו שנים על סיפור צעדת המוות.

בשנת 1995 הוקמה אנדרטת זיכרון
בשם רבניק לזכר צעדת המוות
ההקדמית. אני - למרות היותי משותק
- אשתי ובני הרופא, היינו שם. אבל עוד
לפני כן, ב-1982, השתתפתי במשפט נגד
פישע נאצי.

אשמח למסור פרטים רבים נוספים
וחבר מדפס שברשותי.
הק מאר, מס אישי אושוויץ 141338

3. נקמת המאמן

בעקבות "עולה להתקפה", 30.5.08

סראת חסית
הנשי העזת מאלת עם הידי
נשי לאגליה - צי לא חדה ס